

HÂŞİM BABA'NIN GÖZDEN KAÇAN İKİ MISRA SONU ELİFNAMESİ

İsmail AVCI | ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9282-1468> | ismailavci@balikesir.edu.tr

Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Balıkesir-Türkiye / Prof. Dr., Balıkesir University, Arts and Science Faculty, Turkish Language and Literature Department, Balıkesir-Türkiye ROR ID: <https://ror.org/02tv7db43>

Atıf Bilgisi/Citation: Avcı, İsmail. "Hâşim Baba'nın Gözden Kaçan İki Mısra Sonu Elifnamesi". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 34 (Prof. Dr. Hüseyin Akkaya Armağanı) (Haziran 2025), 97-114. <https://doi.org/10.15247/1686080> / Avcı, İsmail. "Two Overlooked Ending Verse Elifnames by Hasim Baba". *The Journal of Ottoman Literature Studies*, 34 (In Honor of Prof. Dr. Hüseyin Akkaya) (June 2025), 97-114. <https://doi.org/10.15247/1686080>

Geliş Tarihi/Date of Submission: 28.04.2025

Kabul Tarihi/Date of Acceptance: 05.05.2025

Yayım Tarihi/Date of Publication: 30.06.2025

Değerlendirme/Peer-Review: İki Dış Hakem-Çift Taraflı Körleme/Double anonymized-Two External

Arařtırma Makalesi/Research Article

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur./ It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited

Benzerlik Taraması/Plagiarism Checks: Yapıldı – Turnitin

Etik Bildirim/Complaints: divanedebiyatidergisi@gmail.com

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir/The author(s) has no conflict of interest to declare

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır/The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research

Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) lisansı altında yayımlanmaktadır/Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

ISSN: 1308-6553

e-ISSN: 2792-0836

Bu makale Balıkesir Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) birimince desteklenen 2022/103 numaralı projeden üretilmiştir.

ÖZET

Klasik manada mısra, beyit veya bentlerin başındaki kelimelerin ilk harflerinin elif'ten ye'ye sıralanmasıyla meydana getirilen şiirlere elifname denilmiştir. Elifnameler mesnevi, kaside, gazel, murabba, muhammes, müseddes gibi klasik şiirin nazım şekilleri yanında halk şiirinin farklı formlarında da kaleme alınmışlardır. Şiirlerde elif'ten ye'ye sıralama bazen ye'den elif'e şeklinde ters olmuş, bazen harfin delalet ettiği kelime ilk kelime değil ilerleyen kelimelerden biri olarak kullanılmış, bazen harf söylenirken bazen hiç söylenmeyip doğrudan o harfle başlayan kelimeye geçilmiştir. Bazı şairler sadece Arap alfabesindeki harfleri esas alırken bazıları bunlara Farsçadan gelen pe, çe ve je harflerini de eklemiş, bazen bir baştan (elif) bir sondan (ye) alınarak çapraz olarak harfler sıralanmış, bazen sembol olarak görülen harflerin anlamları da açıklanmış, bazen Arap alfabesindeki sıra yerine ebcedteki sıralama kullanılmış (ebcetname), bazen de harfler mısranın başına değil sonuna alınmıştır. Bu çalışmada ele alınacak olan Bandırmalızade Hâşim Baba'nın (1130-1197 / 1718-1783) iki elifnamesinde harfler mısra başında değil sonundadır. Şiirlerden birinde Arap alfabesindeki sıra esas alınırken diğerinde harflerin ebcedteki sıralaması kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Elifname, mısra sonu elifnamesi, Hâşim Baba

TWO OVERLOOKED ENDING VERSE ELIFNAMES BY HASIM BABA

ABSTRACT

In a traditional sense, elifnames (i.e., alphabet letters) can be defined as poems created by alphabetizing the first letters of the words at the beginning of verses, couplets, or passages from the first letter 'elif' to the last letter 'ye' in the Ottoman Turkish alphabet. In addition to various forms of verse in the classical poetry such as masnavi, kaside, gazel, murabba, muhammes, and musaddas, elifnames were also written in different forms of folk poetry. For instance, alphabetizing from 'elif' to 'ye' was sometimes reversed by alphabetizing from 'ye' to 'elif', sometimes the word indicated by the respective letter was not used as the first word but one of the subsequent words, in some cases, the letter is included while in other cases, the letter is not included but instead, the word starting with that letter was directly used while some poets used letters in the Arabic alphabet and others added the letters p, ç, and j, which originate from the Persian alphabet, in other cases, the letters were cross-alphabetized by taking one letter from the beginning (i.e., elif) and one letter from the end (i.e., ye) and so on; sometimes the meaning of the letters considered as a symbol was explained while in some cases, the abjad order was used instead of the order in the Arabic alphabet (in case of ebcetname or 'abjad letters'), and sometimes the letters were placed at the end of the verse instead of at the beginning of the verse. The letters in two elifnames written by Bandırmalızade Hâşim Baba (1130-1197 / 1718-1783) and discussed in this paper are at the end of the verses. While the order in the Arabic alphabet was used in one of the poems, the abjad order of the letters was adopted in the other poem.

Keywords: Elifname, ending verse elifnames, Hasim Baba

Giriş

Türk edebiyatında “harf şiirleri” içinde değerlendirilen elifnamelerin ayrı bir grup oluşturacak kadar örneği bulunmaktadır. Arap alfabesinin ilk harfi “elif”le mektup, kitap anlamına gelen “name”nin birleşmesinden mürekkep elifnameyi Nihat Öztoprak şöyle tanımlamıştır: “*Elifname, mısra veya beyitlerin ilk harfleri alt alta getirildiğinde, elif'ten ye'ye alfabetik bir şekilde sıralanan, ekseriyetle aruzun fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün kalıbıyla ya da 11'i hece ölçüsüyle nazm edilen, gazel, kaside, müessedes gibi farklı şekillerle yazılabilen, daha çok dinî ve didaktik konulu olmakla birlikte her konuda örnekleri görülebilen şiirlerdir.*” (Öztoprak 2009: 817).

Türk edebiyatında ilk elifname Âşık Paşa'ya aittir (Demirel 1996). 19. asrın sonuna kadar devam eden elifname yazma geleneği içinde en fazla eser veren isim Bursalı Feyzî'dir (öl. 1185 / 1771). Feyzî'nin 9 elifnamesi vardır (Öztoprak 2006a). Onu 7 elifnameyle İsmail Hikmetî (öl. 1187 / 1773-74) ve 5 elifnameyle Kâ'imî Hasan (öl. 1102 / 1690-91) izler (Kaplan 2022). Âşık Paşa (öl. 733 / 1332), Nesimî (öl. 807 / 1404-5?), Mihrî Hatun (öl. 920 / 1514-15), Münirî (öl. 927 / 1521?), Fuzulî (öl. 963 / 1556), Muhibbî (öl. 974 / 1566), Hoca Saadeddin Efendi (öl. 1008 / 1599) ve Esrar Dede (öl. 1211 / 1796) gibi öne çıkan isimler bu türde eser veren müelliflerden bazılarıdır.

Ediplerin çokça rağbet ettikleri elifname türü eserlerin sayısı oldukça fazladır. Âmil Çelebioğlu sayının 100'e yakın olduğunu ifade etmiştir (1998: 605). Nihat Öztoprak ise 80 civarında elifname tespit ettiğini söylemiştir (2006b: 136). Mehmet Temizkan konuyla ilgili yapılmış tek kitap çalışmasında 72 elifnameden söz etmiştir (2007). Mehtap Erdoğan, Mehmet Arslan'ın 200 civarında elifname tespit ettiğini ancak bunları henüz bir kitap hâline getirmediğini aktarmıştır (2015: 244). Elifname geleneği ve İsmail Hikmetî'nin elifnameleriyle ilgili bir makale yayımlayan Hasan Kaplan ise 2018 yılında merhum Mehmet Arslan'la görüşüğünü ve halk şairlerinin yazdıklarıyla birlikte bu sayının 300'e ulaştığını Arslan'dan öğrendiğini belirtmiştir. Aynı makalede Kaplan, klasik Türk edebiyatı sahasından şimdilik taradığı 476 divandan 73 şaire ait 122 elifname tespit ettiği, devam eden divan ve mecmua taramaları neticesinde elifnamelerle ilgili kapsamlı bir çalışma ortaya koyacağı bilgisini vermiştir (Kaplan 2022: 440-2).

Mensur yazılanları da olmakla birlikte esas itibarıyla manzum olarak kaleme alınan bu metinler kullanılan nazım şekilleri, konu çeşitliliği, harflerin buldukları yerler vs. bakımından dikkati çeken metinlerdir. Elifnameler bu özelliklerine bakılarak farklı şekillerde tasnif edilmişlerdir. Kaplan, sözü edilen makalesinde daha önceki tasnifleri de dikkate alarak bu şiirlerin “düz”, “ters”, “düz-ters”, “ebcetname” ve “iç içe elifname”ler olmak üzere 5 ana ve 14 alt başlıkta incelenebileceği düşüncesindedir (2022: 442).

Bu çalışmada üzerinde durulacak olan Hâşim Baba'nın iki elifnamesinden ilki “mısra sonu musammat”, ikincisi ise “mısra sonu ebcepli” elifnamedir. Bu vesileyle Türk edebiyatında tespit edilebildiği kadarıyla mısra sonu elifnamelere aşağıda örnekleriyle birlikte kısaca temas edilmiştir.

a. Beyit Esaslı, Harf Birinci Mısranın Sonunda, Kaside Kafiye, Musammat, Düz

Salahaddin Uşşakî'nin (öl. 1197 / 1782) Hz. Ali'ye dair naatı (Açar 2012: 161-4), Muhyî'nin arz-ı hâli (Uz ve Yıldız 2019: 1596-8) ve Müştak Baba'nın (öl. 1247 / 1832) nasihati bu türdeki şiirlere örnektir. Müştak Baba'nın manzumesinin ilk dört beyti şöyledir:

*Diñle sözüm añla dilâ âyîneveş bul incilâ
Sende mu'ayyen ola tâ nûr-ı tecellî-i Hudâ*

*Mürşide eyle intisâb meclis-i zikre kıl şitâb
Diñle cevâb-ı bâ-şavâb tâ olasin Hudâ-nüümâ*

*Hayy ile bulasin hayât tev'em ola zât u şifât
Keşf ola râz-ı kâ'inât şurra olasin âşinâ*

*Ya'ni ki surr-ı ihdîsâs rûşen ola bu inbihâs
Açıla râz-ı inbi'âs biline ba's-ı enbiyâ (...)* (Gündoğdu 1997: 284-6)

b. Beyit Esaslı, Harf İkinci Mısranın Sonunda, Kaside Kafiye, Musammat, Düz

Hâşim Baba'nın bu türde bir şiiri vardır. Yazının da konusu olan şiirden aşağıda söz edilecektir.

c. Beyit Esaslı, Harf Her İki Mısra Sonunda, Mesnevi Kafiyesi, Düz

Bu tarz elifnanelere İsmail Hikmetî'nin (öl. 1187 / 1773-74) biri 29, diğeri 30 beyitlik iki elifnamesi (Sona 2012: 178-85), Darendeli Bekayî'nin (öl. 1200 / 1785) *Battalname* adlı eserinde bulunan 29 beyitlik şiiri ve Seyyid Nevruz'un (öl. 1276 / 1860) *Velayetname-i İbrahim Edhem* mesnevisinde yer alan 29 beyitlik metni örnek verilebilir. Hikmetî'nin söz konusu elifnanelerinden birincisinin ilk dört beyti şöyledir:

*Zihî mir 'ât-ı dilden kıl temâşâ
Olur her hikmet esrârı hüveydâ*

*Nazar kıl gülsitân-ı dehre tâlib
Ne yazmış evrâk-ı hikmetde kâtib*

*Lisân-ı hâl ile eşyây-ı keşret
Okur 'ilm-i hakikat içre vahdet*

*Çü keşret vahdet içre oldı muhdes
Zuhûr itdi mevâlid-i müselleş* (Sona 2012: 178-9)

d. Beyit Esaslı, Harf Hem Birinci Mısra Başında Hem İki Mısra Sonunda, Mesnevi Kafiyesi, Düz

Yukarıdaki maddede belirtilen şekle çok benzeyen ancak onun bir ileri versiyonu olarak düşünülebilecek bu elifname türünde beyitler mesnevi kafiyesidir. Aynı zamanda ilk mısranın başında ilgili harfle başlayan kelime vardır. Halimî'nin aşağıda ilk dört beyti verilen 28 beyitlik elifnamesi buna örnektir:

*İbtidâ dersi elifden okur ol mâh-likâ
Giderek fehm ider esrâr-ı hafsin ser ü pâ*

*Bâde görmüş yine bezm-i meyi düzmiş ahbâb
Başa çıkmaz mı şanursın giderek keyf-i şarâb*

*Tâ ruhından iner ol müy-miyâna reşehât
Hâl-i Hindûsı nukaş ebrûlar olmuş ebyât*

*Semer-i hâl-i ruhuñ hatt-ı siyeh eyledi meş
Haftada iki degül beş de tıraş olsa 'abeş* (Çağlı 1998: 354)

e. Beyit Esaslı, Aynı Harf Birinci Mısranın Sonunda, İkinci Mısranın Başında, İkinci Mısranın Sondan Bir Önceki Harfi ve Takip Eden Beytin İlk Harfi, Zincirleme

İsmail Hikmetî'nin biri 28, diğeri 27 beyitlik iki zincirleme elifnamesi, elifnaneler içindeki en ilgi çekici şiirlerdendir (Sona 2012: 187-94). Şair ilk beyitte aynı harfi hem üç yerde kullanmakta hem de bunu, takip eden beytin ilk harfi olarak yazmaktadır. Böylece beyitler birbirine zincir gibi bağlanmaktadır. Harfin, ilk mısranın sonunda açıkça yazılmasından ötürü mısra sonu elifnaneleriyle ilişkisi bakımından bu iki şiire burada temas edilmiştir. Hikmetî'nin birinci şiirine ait ilk dört beyit şöyledir:

*O celîlü'ş-şân buyurdı men-neşâ
Âmir ü fa'âl odur her mâ-yeşâ*

*Eylemez emr-i hükümetde şitâb
Bildürür hikmet nedür bâd-ı şabâ*

*Bilmek istersen o sırr-ı lâ-yemût
Terk kıl eşyâ ser-tâ-ser büütâ*

*Türbe-i sînem bañâ oldı hades
Şânî vü tesdîs iledür sâlisâ* (Sona 2012: 187-8)

f. Beyit Esaslı, Harf Her İki Mısra Sonunda, Mesnevi Kafiyesi, Ebcetli

Bu tarzda bir şiir tespit edilmiştir. Hâşim Baba'ya ait olan şiirden aşağıda söz edilecektir.

g. Bent Esaslı, Harf Bendin İlk Üç/Dört/Beş Mısrasının Sonunda, Düz

Beyitlerden oluşan şiirler gibi bentli şiirlerle de elifnameler yazılmıştır. Hoca Sadeddin Efendi'nin (öl. 1008 / 1599) 29 bentlik murabbası (Eflatun 2017: 132-5), Antep'li Hafız Abdülmecidzade'nin (17. asır) 28 bentlik muhammesi (Ataç 2007: 202-7) ve Salahaddin Uşşakî'nin (öl. 1197 / 1783) 29 bentlik muhammesi (Açar 2012: 216-23) bu tarzda verilen örneklerdir. Tespit edilebilen örneklerde bentlerin son mısraları aynı kafiyededir, diğer mısralarda elif'ten ye'ye kadar harfler sıralanmaktadır. Kafiye düzeni **aaaa**, **bbba**, **ttta**, **sssa**... veya **aaaam**, **bbbmm**, **ttttm**, **ssssm**... şeklinde olabilmektedir. Hoca Sadeddin Efendi'nin murabbasının ilk dört bendi örnek olarak şöyledir:

Dar olupdur bize bu dâr-ı fenâ

İnhidâm için yapılmış bu binâ

'Âkıl olan itmez aña i'tinâ

Rabbenâ eşlihlenâ a'mâlenâ

Geçdi eyyâm-ı şebâb irdi meşîb

Hep kırmaz eyledi meyl-i nişîb

Âh o gündün kim ola vildân şebîb

Rabbenâ eşlihlenâ a'mâlenâ

Bu misâfir-hânedede olmaz şebât

Hak ecel hakkında buyurdu le'ât

Umarız Hak ide mahv-ı seyri 'ât

Rabbenâ eşlihlenâ a'mâlenâ

Sâlike yitmez mi Kur'an u hadîs

Kim ki anlardan geçer olur habîs

Bizi imân ile hatm it yâ Muğîs

Rabbenâ eşlihlenâ a'mâlenâ (Eflatun 2017: 132-3)

Bentler hâlinde yazılan elifnamelerden Tâib Mehmed Çelebi'nin (öl. 1095 / 1683-84) terki-bendi ilgi çekici bir şiirdir. Zira şiirde her bir harf bir terki-baneye ayrılmış, bu şekilde elif'ten ye'ye kadar 28 bentlik uzunca bir şiir meydana gelmiştir. Şiiri ilginç kılan husus ise terki-banelerde düz şekilde, yani harfler alfabetik olarak sıralanırken vasıta beyitlerinde ye'den elif'e doğru ters bir sıralama tercih edilmiş, böylece şiirde hem düz hem de ters elifnamenin iç içe örneği verilmiştir. Örnek olarak ilk iki bent şöyledir:

-1-

Ey nüvâzende-i dil-i a'lâ

V'ey kerem-bahş-ı hâtır-ı ednâ

Mebde'-i kün fekân cümle vücûd

Bâsıt-ı mümkünât-ı mâ-fihâ

Kalb-i insânı eyledi feyzüñ

Mazhar-ı sırr-ı 'alleme'l-esmâ

Nefh-i cûduñla şulb-i Meryem'den

Mâye-i rûh olup dem-i 'İsâ

Gûş idüp bir kelâm-ı cân-bahşuñ

Tesellî-yâbdur dil-i Mûsâ

Hep hubûbât-ı rahmetüñdür iden

Nâr-ı 'ışkı hüsnle cây-ı şafâ

Eyledüñ gülşen-i muhabbetde

Dil-i 'uşşâkı bülbül-i gûyâ

Sensün ol Ferd ü Dâ'im [ü] Bâkî (ye)

Sen bilürsin umûr-ı âfâkı (ye)

-2-

Şefkatüñdür bu inşirâha sebeb
 Rahmetüñ râhat-ı revâha sebeb
 Oldı miftâh-ı kudretüñ her dem
 Kûfl-i ümmîdi iftitâha sebeb
 Tâb-ı nûr-ı çerâğ-ı hükmiñdür
 Şevk-i şeb tal 'at-i şabâha sebeb
 Kuvvet-i iktibâs-ı nûruñdur
 Murğ-ı hırşîd cenâha sebeb
 Âyet-i kâfi 'u'l-beyânuñdur
 Nehy-i tahrîm-i iktibâha sebeb
 Vaşf-ı ta 'rif-i ism-i pâküñdür
 Bu 'ibârât-ı ıstılâha sebeb
 Derd-mendâna şefkatüñdür olan
 Fevz-i bahşâyîş-i felâha sebeb
 Ehl-i 'işyâna ey Kerîm ilâh (he)
 Dergehüñdür hemîşe cây-ı penâh (he) (Doğan 2003: 87-9)

1. Hâşim Baba ve Eserlerine Dair

Hâşim Baba 1130 / 1718 yılında Üsküdar'da doğmuştur.¹ Asıl adı Mustafa Hâşim'dir. Hâşim Baba'nın dedesi bazı kaynaklarda Moralı, bazılarında ise Bandırmalı olarak gösterilen Hâmid Efendi'dir. Hâmid Efendi (öl. 1139 / 1726) Üsküdar'da çeşitli camilerde vaaz ve irşat hizmetinde bulunmuştur. Bandırmalizâde Tekkesi'nin yerinde mütevazı bir evinin bulunduğu, tekkenin bu evin genişletilip yeniden inşası neticesinde kurulduğu rivayet edilmektedir. Hâşim Baba'nın babası ise Üsküdar'da bulunan Bandırmalizâde Tekkesi şeyhi Yusuf Nizâmeddin Efendi'dir (öl. 1165 / 1752). Hadis ilmini öğrenmek üzere üç yıl Medine'de kalmış, çeşitli şehirleri dolaşmış, yedi defa hacca gitmiş bir isimdir. Hâşim Baba, Celvetî adap ve erkânını öğrenerek büyümüş, daha sonra Bektaşîliğe meyletmiş ve Mısır Kasrûlayn'daki Kaygusuz Abdal Bektaşî Tekkesi şeyhi Hasan Baba'ya intisap etmiştir. Hâşim Baba bir dönem Hacıbektaş'ta bulunan Bektaşî Asitanesi'nde dört yıl ikamet etmiş ve burada dedebabalık yapmıştır. *Vâridât-ı Mensûre* adlı eserinde soyunun Hz. Ali'ye dayandığını dile getirmiştir. Babası Yusuf Nizâmeddin Efendi'nin ölümünden sonra bu tekkenin postnişini olan Hâşim Baba bu görevi 30 yıldan fazla süre yürütmüştür. Hâşim Baba 1197 / 1783 yılında ölmüştür. Babasından aldığı Celvetîlikle şeyhi Hasan Baba'dan aldığı Bektaşîliği melamet neşvesinde birleştirmeye çalışan Hâşim Baba'yı bu hâliyle ne Celvetîler ne de Bektaşîler kabul etmişlerdir. Nitekim hayatının neredeyse yarısını irşat ve tarikat hizmetiyle geçirmesine rağmen Ceveltiyenin merkezi Hüdayî Dergâhı'na getirilen cenazesi içeri alınmamış ve namazı dışarıda kılınabilmiştir. Cenazesi Üsküdar İnadiye'deki Bandırmalizâde Tekkesi'ne defnedilmiştir. Celvetîlerce dışlanması nedeniyle vefatından sonra mensupları kendisine Hâşimiyye adlı bir tarikat nispet etmişlerdir. Bandırmalizâde Tekkesi bu tarikatın asitanesi olarak faaliyet yürütmüştür. Mustafa Hâşim Baba'nın Muhammed, Safiyyüddin, Gâlib ve Muhsin adlarında dört oğlu vardır. Bunlardan Muhammed babasının sağlığında vefat etmiştir. Şiirlerinde Hâşim mahlasını kullanan Hâşim Baba'nın üç eseri vardır ve şunlardır:

Divan: Yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerinde 68 yazma nüshası bulunan eser bazı yanlışlarla birlikte 1252 / 1836 yılında neşredilmiştir. Üzerinde üç yüksek lisans tezi (Ergün 2000; Kayacan 2002; Yalçınkaya 2008) hazırlanmış olan eser iki kez de kitap (Yalçınkaya 2015; Ünal 2015a) olarak basılmıştır.

Vâridât-ı Mensûre: Eserde Hâşim Baba'nın melametle ilgili bazı risaleleri, çeşitli zamanlarda kendisine vaki olan tecellileri, cifr ve ebcele hesabıyla geleceğe ait verdiği birtakım bilgiler bulunmaktadır. Eser üzerinde bir yüksek lisans çalışması yapılmış ve bu çalışma basılmıştır (Ünal 2012; Ünal 2015b).

Ankâ-yı Maşrık: Hâşim Baba'nın, İbnü'l-Arabî'nin *Ankâ-i Muğrib* (Şaşırtan Anka) adlı eserini *Ankâ-yı Mağrib* (Batının Ankası) olarak değerlendirip ona nazire olarak yazdığı eserdir. Çeşitli kütüphanelerde yazmaları bulunan eserde Hâşim Baba, Mevlânâ'yı muczip olarak göstermiş, ayrıca Hacı Bektaş-ı Velî'den de sıkça bahsetmiştir. Eser bir bildiriye konu olmuştur (Soyyer 2005).

Müellifin bu üç eserinden başka çeşitli mecmualarda değişik isimlerle kayıtlı başka manzumelerine de rastlanmaktadır (Yılmaz 1997a: 406, Yılmaz 1997b: 415, Soyyer 2005: 108, Yalçınkaya 2015: 15-6, Ünal 2015a: 3, Avcı 2018: 534-5).

¹ Hâşim Baba hakkında bilgi verilirken şu çalışmadan faydalanılmıştır: (Avcı 2018).

2. Hâşim Baba'nın Elifnameleri

Yurt içi ve yurt dışındaki kütüphanelerde 68 yazması tespit edilebilen (Avcı 2019) Hâşim Baba'nın *Divan'ı* üzerinde 2000, 2002 ve 2008 yıllarında 3 yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Bunlardan Asuman Ergün'ün 2000 yılında hazırladığı tezde *Divan'ın* üç nüshası kullanılmıştır. Ergün'ün bu çalışmasında ilki 33, ikincisi 40 beyit olmak üzere iki elifname kayıtlıdır. Şiirler başlıksızdır (Ergün 2000: 17, 179-86). Mehmet Kayacan'ın 2002 yılında bitirdiği tez metni *Divan'ın* tek nüshasına dayanmaktadır. Tezde ilk elifname yoktur, ikincisinin ise başlıklı olarak ilk 13 beyti yer almaktadır (Kayacan 2002: 6, 77-8). *Divan'ı* 2008 yılında tez olarak hazırlayan Mehmet Akif Yalçinkaya ise sadece iki nüsha üzerinden metni kurmuştur. Tezde her iki elifname (33 ve 40 beyit) de mevcuttur ancak şiirlerde başlık yoktur (Yalçinkaya 2008: 2-3). Yalçinkaya yüksek lisans tezi olarak hazırladığı çalışmayı Temmuz 2015'te kitap olarak neşretmiştir. Şiirlerin tezde başlığı yokken kitapta başlıklı olarak yer aldığı görülmektedir (Yalçinkaya 2015: 78-82). Bir diğer kitap neşri ise Mehmet Ünal'a aittir. Ünal, *Divan'ı* Yalçinkaya'dan hemen sonra Eylül 2015'te bastırmıştır. Çalışmada iki elifname (33 ve 40 beyit) de başlıklı olarak mevcuttur (Ünal 2015: 134-40). Eserin ikinci baskısı Ocak 2019'da yapılmıştır. Şiirler burada bir önceki baskıyla aynıdır (Ünal 2019: 134-40).

Eserin tam metnini bir incelemeyle birlikte ortaya koymayı amaçlayan tez ve kitap çalışmalarında *Divan'da* art arda sıralanan bu şiirler fark edilememiş, şiirlerden biri "mısra sonu musammat", diğeri "mısra sonu ebcedli" elifnelere örneklik teşkil edebilecek evsafa ilginç metinlerden olmasına rağmen araştırmacıların dikkatini çekmemiştir. Bunda, şiirlerin kafiye düzenine dikkat edilmemesinin etkisi olabileceği gibi kullanılan nüshalarda şiirlerin birer elifname olduğunu kırmızı mürekkeple işaret eden nüshaların (örneğin Millî Ktp. 06 Mil Yz A 605, 06 Mil Yz A 7019; Süleymaniye Ktp. Hüsrev Paşa 5682, Mihrişah Sultan 363, Tercüman Gazetesi TY, Y-106 gibi) kullanılmaması da muhtemel etkindir. Zira ekteki metinlerde de görüleceği üzere bazı nüshalarda beyitlerde ikinci mısraların son harflerinin kırmızıyla yazılmaları elifnameleri açıkça ortaya koymaktadır.

Hâşim Baba'nın ilk elifnamesi (*Divan'da* 2. şiir) hemen bütün nüshalarda yer almaktadır. 33 beyitten oluşan söz konusu elifnamede elifba sırasına göre dizilen harfler ikinci mısranın sonundadır. Lamelifle birlikte elifbadaki 29 harften birer beyit yazılmış, ye harfiyle bunun üzerine 4 beyit daha eklenmiştir. Şiir musammat yani iç kafiyelidir ve düz (harfler elif'ten ye'ye sıralı) elifnelere örnektir. Bu hâliyle, bu düzende tespit edilebilen tek elifname durumundadır. "Kasîde fî Tertîbi Hurûfi'l-'Arabî" başlıklı şiirin vezni "mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün"dür.

Şairin ikinci elifnamesi (*Divan'da* 3. şiir) 40 beyitten oluşmaktadır. Şiir "Kasîde fî Hatmi Merâtibi'l-Evliyâ ve'l-İrşâd bi-Tertîbi Hurûfi'l-Hindî Ebced" başlığını taşımaktadır. Her ne kadar başlıkta kaside deniliyorsa da aslen mesnevi nazım şekliyle olan şiirde doğal olarak kafiye her iki mısra sonundadır. Beyitler başlıkta da belirtildiği üzere harflerin ebcedteki sırasına göre düz (elif'ten gayn'a) olarak sıralanmıştır. Şiirin ilk 28 beytinde ebcedteki sıraya göre harfler bitmekte, ardından kafiyesi -ân olan 12 beyit daha gelmektedir. Bu beyitlerin kafiye düzeni kaside / gazel şeklindedir. Şiir bir iki aruz kalıbına uyuyor görünse de çokça aksamakta, esasen 14'lü (7+7) heceye uymaktadır. Hâşim Baba'nın bu elifnamesi mısra sonu kafiyeli ve ebcedli olması bakımından bu şekilde yazıldığı tespit edilebilen tek elifname durumundadır.

Hayat hikâyesi anlatılırken de temas edildiği üzere Celvetî adap ve erkânıyla yetişmiş, sonradan Bektaşîliğe meyletmiş olan Hâşim Baba'nın bu tarzı şiirlerine de yansımış, manzumelerin hemen hepsi dinî tasavvufi konularda yazılmıştır. Doğal olarak elifnamelerdeki durum da böyledir.

Sonuç

Elifname denildiğinde ilk akla gelen genellikle mısra, beyit veya bentlerin başındaki kelimelerin ilk harflerinin elif'ten ye'ye sıralanmasıyla meydana getirilen şiirlerdir. Ancak divanlar tarandığında Arap alfabesindeki harflerin sadece mısra başlarında değil, mısra ortasında veya mısra sonunda da yer alabildiği görülmektedir. Mısra sonu elifname örneklerinin hiç de az olmadığı, hatta elifnelere dair tasnifte ayrı başlıkla değerlendirilebilecek sayıda ve çeşitlilikte olduğu tespit edilen metinlerden anlaşılmaktadır.

Hâşim Baba'nın iki elifnamesi mısra sonu elifnamelerin ilgi çekici örnekleridir. Kullanılan nazım şekli ve harflerin sıralaması bakımından her ikisi de tespit edilebilenler arasında kendi türlerinde tektir. İlk elifname beyit esaslı, musammat ve düzdür. Elifba ikinci mısranın sonundadır. İkinci elifname beyit esaslı, ebcedli ve düzdür. Mesnevi olması hasebiyle harfler iki mısradan da vardır. Hâşim Baba'nın *Divan'ı* üzerinde yapılan çalışmalarda her iki şiir de mevcuttur ancak şiirlerin birer elifname oldukları fark edilememiştir. Metinler verilirken Yalçinkaya ve Ünal'ın çalışmalarından faydalanılmış, aynı zamanda yukarıda sözü edilen kırmızı mürekkeple harfleri belirtilmiş nüshalar kullanılarak bazı okuma hataları da giderilmiştir.

Kaynakça

- Açar, Bedriye Gülay. *Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Türkçe Divanı ve İncelemesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Ataç, Mehmet Beşir. *Ayıntablı Hafız Abdülmecidzade Divanı, İnceleme-Metin*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Avcı, İsmail. "Bandırmalızade Hâşim Baba Divan'ında Musammat (İç Kafiyeli) Şiirler". Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu, 17-19 Eylül 2018, Balıkesir/Türkiye, *Tam Metin Bildiri Kitabı I: Tarih, Arkeoloji, Göç Hareketleri, Önemli Şahsiyetler, Kültür ve Folklor, Edebiyat ve Eğitim*, Bandırma: Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi Yayınları, 2018, 530-46.
- Avcı, İsmail. "Bandırmalızâde Hâşim Baba Dîvân'ının Nüshaları ve Dîvân Üzerinde Yapılan Çalışmalar". 2. Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu (UBS'19), 17-19 Eylül 2019, Bandırma/Türkiye, *Tam Metin Bildiri Kitabı I: Tarih, Arkeoloji, Önemli Şahsiyetler, Kültür ve Folklor, Edebiyat, Eğitim*, ed. Ahmet Aydın-Gülnil Aydın, Bandırma: Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi Yayınları, 2019, 271-80.
- Çağlı, Adnan. *Halîmî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, 1998.
- Çelebioğlu, Âmil. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: MEB Yayınları, 1998.
- Demirel, Mustafa. "Âşık Paşa'nın Elif-nâmesi ve Dil Özellikleri". *Bilig* 3 (1996), 202-46.
- Doğan, Güler. *Tâ'ib Mehmed Çelebi ve Dîvânı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2003.
- Eflatun, Muvaffak. "Hoca Saadeddin Efendi'nin Elif-Nâmesi". *Turkish Studies* 12/30 (2017), 125-36.
- Erdoğan, Mehtap. "Kıbrıslı Kenzî'nin Elif-nâmeleri". Aylanç, M. ve Gümüştam, G. (ed.), *Kıbrıs Türk Kültür ve Edebiyatı Sempozyumu 15-16 Mayıs Bildiriler Kitabı*. Lefkoşa: Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Yayınları, 2015, 243-55.
- Ergün, Asuman. *Hâşim Baba Dîvânı Üzerine Bir İnceleme*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2000.
- Gündoğdu, Mehmet Kemâl. *Müşâk Baba (Dîvân)*. İstanbul: MEB Yayınları, 1997.
- Hâşim Baba, *Dîvân*, Süleymaniye Ktp., Hüsrev Paşa, No. 568.
- Hâşim Baba, *Külliyat*, Süleymaniye Ktp., Tercüman Gazetesi Ktp. TY, No. Y-106.
- Hâşim Baba, *Vâridât-ı Mensûre ve Dîvân-ı Manzûme*, Millî Ktp., No. 06 Mil Yz A 7019.
- Hâşim Baba, *Vâridât-ı Mensûre ve Dîvân-ı Manzûme*, Millî Ktp., No. 06 Mil Yz A 605.
- Hâşim Baba, *Vâridât-ı Mensûre ve Dîvân-ı Manzûme*, Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, No. 363.
- Kaplan, Hasan. "Klasik Türk Edebiyatında Elifname Geleneği ve İsmail Hikmetî'nin Elifnameleri". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 6/2 (2022), 437-484.
- Kayacan, Mehmet. *Haşim Baba ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2002.
- Öztoprak, Nihat. "Bursalı Feyzî Efendi'nin Elifnameleri". *İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 35 (2006a), 135-67.
- Öztoprak, Nihat. "Elifnamelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri". *Uluslararası Türklük Bilimi Sempozyumu (25-27 Nisan 2007)*. *Bildiriler* 2. Erzurum, 2009, 817-29.
- Öztoprak, Nihat. "Elifname Yazma Geleneğine Göre Fuzûlî'nin Elifnamesi Üzerine Bazı Değerlendirmeler". *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Uluslararası V. Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu Edebiyat, Edebiyat Öğretimi ve Deyişbilim Yazıları*, Ankara: Pegem A Yayınları, 2006b, 327-36.
- Sona, Fatih. *İsmail Hikmetî ve Dîvânı*. Ankara: Gazi Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, 2012.
- Soyyer, A. Yılmaz. "Üsküdarlı Hâşim Baba'nın Anka-i Maşrık'ı". *Üsküdar Sempozyumu II Bildiriler*, C. 2, İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2005, 108-13.
- Temizkan, Mehmet. *Türk Edebiyatında Harf Şiirleri ve Elif-nâmeler*. İzmir: Külcüoğlu Kültür Merkezi, 2007.

Ünal, Mehmet. *Bandırmalı-zâde Mustafâ Hâşim Efendi'nin Divân-ı Manzûme'si (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları, 2015a.

Ünal, Mehmet. *Bandırmalı-zâde Mustafâ Hâşim Efendi'nin Divân-ı Manzûme'si (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları, 2019.

Ünal, Mehmet. *Bandırmalı-zâde Mustafâ Hâşim Efendi'nin Vâridât-ı Mensûre'sinin Tenkitli Metni*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

Ünal, Mehmet. *Bandırmalı-zâde Mustafâ Hâşim Efendi'nin Vâridât-ı Mensûre'si*. Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları, 2015b.

Uz, Özkan ve Enes Yıldız. "Muhyî'nin Elifnâme Tarzıyla Yazdığı 'Arz-ı Hâli'". *Turkish Studies* 14/3 (2019), 1596-98.

Yalçinkaya, Mehmet Akif. *Bandırmalı-zâde Hâşim Baba Dîvânı (Metin-İnceleme)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Yalçinkaya, Mehmet Akif. *Bandırmalı-zâde Hâşim Baba Divanı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.

Yılmaz, Hasan Kâmil. "Hâşim Baba". *İslam Ansiklopedisi*. C. 16, Ankara: TDV Yayınları, 1997a, 406-7.

Yılmaz, Hasan Kâmil. "Hâşimiyye". *İslam Ansiklopedisi*. C. 16, Ankara: TDV Yayınları, 1997b, 415-6.

Ek 1: Elifnamelerin Yeni Harfli Metni

Kaşîde fî Tertîbi Hurûfi'l-'Arabî

(Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün)

1. Nebîdür leyletü'l-İsrâ görindi Hâzret-i Mevlâ
Ki Âdem şüreti hâkkâ kıta şâb emred-i a'lâ
2. Tecellî ider imiş Hâk kişi sevse kimi muṭlak
O yüzdür cilveye elyak te'ârüfle gider aḥcâb
3. Anuñ'çün leyle-i İsrâ 'Alî'den oldu Hâk meclâ
O dem maḥbûb idi ulyâ şîfat mîm 'ayn ile bir zât
4. İrince şemse her zerrât ider maḥbûbını mir'ât
İder mevcûd vücûd işbât 'abd ma'bûd ider ihdâs
5. Bu keşretde dinür esmâ nedür vaḥdetde nâm âyâ
Müsemmâya isim ma'nâ bu sırda muḥtaşar intâc
6. Müsemmâ ism ile ben sen baña Hâk sen saña Hâk ben
Ki Hâk sen ben diyen bu ten bu sözi söz ider izâh
7. Müsemmâ ism ile kâ'im kıyâmetdür bu dem cânım
Neşirle devr olur dâ'im ki ḥaşrûñ 'arşası eşbâh
8. Bu kâmet bil kıyâmetdür sücûd sırrı 'alâmetdür
Şeyâtîne melâmetdür tamâm itdi işi üstâd
9. Bütûnı neşri eşyânuñ zuhûri ḥaşrıdur anuñ
'Anâsır sırrı mîzânuñ ṭabâyi' cem' idenler şâz
10. Kıyâmet üç kısım ey cân biri ma'den nebât ḥayvân
İkinci kâmet-i insân üçüncü câmi'-i etvâr
11. Ḥaşır terkîbe nisbetdür kamu efrâda vuşlatdur
Netîce sırr-ı vaḥdetdür tekellüfle olur mümtâz
12. Nihâyet devre-i 'âlem zuhûr-ı kâmet-i Âdem

Bu *ḳaddũñ ḥâtimi ḥâtem* o dem *tecdîd* olur *enfâs*

13. Muḥammed *ḥamd* ile *demdür eḥad* Aḥmed'le *maḥremdür*

Ḳamu âdemde bir *demdür şuverle naḳş* ider *naḳkâş*

14. Nebîlerde olan *esrâr* Muḥammed *eyledi izhâr*

Anı *ıkrâr* ider *inkâr* bu *sırrı fehm* ider *faşşâş*

15. Eger *ins ü melek şeytân* anuñ *sırrında hep yeksân*

Dinildi ḥalkına Ḳur'ân mezâhirde odur *feyyâz*

16. *Ḥaḳîkat cümle-i ekvân tabâyi'* den *dürür ey cân*

Ṭabâyi' den *dürür ebdân tabâyi'* *süflidür ahlâṭ*

17. *Ṭabâyi'* den *dürür eflâk tabâyi'* den *dürür emlâk*

Ṭabâyi' le olur *idrâk tabâyi'* *dür olan ḥuffâz*

18. *Ṭabâyi'* *nefs-i küllîdür tabâyi'* *rûḥ-ı kevnîdür*

'*Anâsır bil ki levnîdür anuñla kevn* olur *ibdâ'*

19. '*Anâsırla* olur *meşhûd tabâyi'* *dinilen ma'hûd*

Ṭabâyi' *fer'idür mevlûd kemâline* ider *iblâḡ*

20. *Mevâlîd üç kısım ey cân biri ma'den* *ufuḳ mercân*

Nebât biri biri ḥayvân feres ḥurmâ *ufuḳ ahlâf*

21. *Ḥayât alınca ḥayvândan* *gelür insâna bil andan*

Ḥalâş olmaz bu devrândan *meger kâmil ide işfâḳ*

22. *İre çün Âdem'e devri nübüvvetle* *ola seyri*

Bula irşâd için Ḥızır'ı *bu sırr için döner eflâk*

23. *Nübüvvet ḥatm olunca hem* *ola Ḥaydar aña hem-dem*

Velâyetle *ola maḥrem ḥaḳîkatle* *bula iclâl*

24. *Velâyet menba'ı Ḥaydar* *ḳulı Selmân ile Ḳanber*

Gelür devr ile Şeyḥ Ekber *ider devri demin itmâm*

25. *Gelür sırla Şafiyü'd-dîn* *Ḥacı Bayram ile Sikkîn*

Ḥızır maḳ'ad bulup temkîn *gelür Üftâde Şeyḥ OḒlan*

26. *Bu devri sırrı ḥâvîdür ki Pîr Maḥmûd* *Hüdâyî'dür*

Aña pey-rev Fenâyî'dür ki Şeyḥ Cennet *Muḥammed o*

27. *Veliyyü'd-dîn-i Ṭuncânî* *bu kenzüñ oldı der-bânı*

İdüp ceddüme iḥsânı *bu sırdan eyledi âḒâḥ*

28. *Bu sır pîrümle sârîdür* *maḳâmı Üsküdârîdür*

Vaşıfdan şânı 'ârîdür aña Bandırma'dur *imlâ*

29. *Elif lâmiyladur Hâşim* *odur sırda Ebu'l-Ḳâsım*

Bu sırr ile gelür Ḳâsım *ider ḥay cümle mevtâyı*

30. *Bu sırdur Âdem'üñ ṭavrı* *libâs ile olur seyri*

İder irşâd için devri *olur mevcûd hep efkârı*

31. *İrişmege* *bu esrâra dü-şeş cândan* *olur çâre*

Bu sırrı 'ulvîde ara verâşetle *bu sır sârî*

32. *Bu sırta ṭâlib oldılar* *bu sırta vâḳıf oldılar*

Bu sırruñ sırrı oldılar idenler pîre ikrârı

33. Bu eş'ârum imâm oldı si dü zâtı tamâm oldı

Ƙamu 'ilme zimâm oldı budur pîrânuñ etvârı (Yalçinkaya 2015: 78-80, Ünal 2015: 134-7)

Ƙaşıde fî Ƙatmi Merâtibi'l-Evliyâ ve'l-İrşâd bi-Tertîbi Ƙurûfi'l-Hindî Ebced

(7+7: 14'lü Hece)

1. Diñle müretteb sözüñ tâlib-i Ƙağ'sağ dilâ
Nûr-ı Ƙudâ bu kelâm Ƙalbüñe virür cilâ
2. Tâlib iseñ hazrete eyle tağşîl-i edeb
Reh-ber gerek evvelâ ola cânuñdan ehab
3. Cânuñ fedâ itmege şehr-i dilden eyle göç
Varuñ gide elüñden hiç gelmeye saña güç
4. Seni saña bildürür tab'uñla gitse mu'tâd
Zâtuña mir'ât olup sırr ile ider imdâd
5. Görürsüñ kendüñ anda sırdan olunca âgâh
Mürşid yüzünden ider itse tecellî Allâh
6. Budur saña Ƙağ sözüñ nefice pendüm de bu
Mürşidsiz âdem olmaz eylese biñ cüst ü cû
7. Dem olmayan âdemî mürşide yol bulamaz
Bulmayan âdem demin nefha-i Ƙağ bulamaz
8. Fehm iden Âdem demin Ƙağ ile buldı felâh
Oldı İblîs münkiri bulmadı Ƙağ'an şalâh
9. Ƙalîfedür âdemî vaşfında olmaz ğalağ
Temlik için 'âlemi aħkâmına çekdi Ƙağ
10. Anuñ için âdemî 'âlemde oldı nebî
Ƙatm-i merâtib için âhırde geldi velî
11. Ƙatm-i merâtib için devrin ider nüh felek
Bu sırma maħrem olmaz olsa kişi ger melek
12. Mazhar olur bu sırma bâtn-ı âl-i Resûl
Nesl-i pâki Ƙaydar'uñ hem daği 'ırğ-ı Betûl
13. Sâkî-i kevşer bular hâdî-i cümle ümem
Mülk-i Ƙağîğat Ƙamu bunlara oldı harem
14. Vâriş-i sırr-ı nebî fâtiğ-i bâb-ı cinân
Menba'-ı feyz-i ilâh hâzin-i genc-i nihân
15. Mezheb-i Ƙağdur bular anlara olmaz kıyâs
'İlm-i uşûl-i te'vîl bunlara olmuş libâs
16. Cümle fûnûn-ı mecâz Ƙavl-i hilâf-ı simâ'
Bunlara ancak delîl Ƙağ'dan ola istimâ'
17. Ƙatm-i sırr-ı nübüvvet oldı ise bi-hilâf
Âyîne-i velâyet sırrı ile oldı şâf

18. Bu sözümi fehm iden ola 'avâm ger havâş
'İlm ü 'irfân ile ol cehlinden oldu hâlâş
19. Bu yolda ehl-i tahkîk eylediler ittifâk
İkrâr ırmeyenler ehl-i şikâk u nifâk
20. Elbette sırrı olur *yevme tublâda* zâhir
Lebs-i hayvânı giyüp halk ile ola sâ'ir
21. Oğul kaçır pederden sırrı kaçan ola fâş
Merkeb ile kurd gibi kardaşı yırtı kardaş
22. Havf u haşyetle gide 'âklı idrâk ola mât
Kabr-i teni şakq olup görine akbeş şifât
23. Rûh ile ola kuvâ hulk-i kabîha vâris
Sîreti şûret olup tavırında ola nâkis
24. Bâtın olur hiss-i kuvâ esfele atdukça çarh
Rûz-ı cezâda ider taş ile başını maḥ
25. Esfel-i sâfilde tâ hâk ola aña nebîz
Hâzin-i esfel vire süfl-i dem kubḥ-ı lezîz
26. Esfel-i sâfil tamâm olması hiss ide feyz
Bâtın olan hiss-i kuvâ zâhir ola ba'z ba'z
27. Hissi tamâm olunca cümle kuvâ ola faz
'Aql-ı ma'âşda tamâm şehvet ile bula haz
28. Esfeli ider tamâm cümle kuvâ olsa sağ
Maḥmili çâr-bend olur şûret başır hem kulağ
29. Ehl-i cinânı görür zevkine añlar tamâm
İster ki cânın vire zebânı virmez amân
30. Kıyâmete irince selâsile bend olur
Silsile heftâd olur devri ahkâb-ı zamân
31. Mevķifi sırr-ı 'aşer hem biri pencâh ulûf
Elf heftâd bir hûkub şekl ile olur 'ayân
32. Şefâ'atüñ mazharı vâriş-i hatm-i velî
Demiyle feyz almayup bula kamu tâze cân
33. Muḥibb-i Âl-i 'Abâ olup içe kevşeri
Mürşidi olur anuñ sâkî-i kevşer hemân
34. Câm-ı muḥabbet ile havz-ı 'Âl-i 'Abâ'dan
Kevşer-i 'irfân içen oldu cinânî cinân
35. Cinâna dâhil olmağ mümkün degül kimseye
Kevşeri şunmayınca vâriş-i Şâh-ı Merdân
36. Hâzin kevşer 'Alî sâkî Hasan ile Hüseyin
Vâriş olan bu sırâ Kanber olur yâ Selmân
37. İmdi iriş mürşide sâkî-i kevşer ola
Katre-i nâ-çiz ola 'ilmiyle baḥr-ı 'ummân

38. Burc-ı melâmetinden doğup şems-i velâyet

Qalb-i mücellâda tâ 'aqs ide pertevle ân

39. Qavl ü fi'li dâ'imâ hikmete tatbîk ola

Nutkı ile cân bula Hâşimâ kevn ü mekân

40. Bir gün olur münkirâ bu işleri görürsün

Berzah-ı mahşerde bil hâlün ola pek yaman (Yalçinkaya 2015: 80-2, Ünal 2015: 137-40)

Ek 2: Elifnamelerin Eski Harfli Metni (Millî Ktp., 06 Mil Yz A 605, vr. 8a-10a)

قصیده فی ترتیب حروف العریب

بنی دل لیلہ الاسرا کورندی حفرت مولا
 کہ آدم صورتی حقاً فقط سنا امر اعلا
 بجلی ایدریش حق کشتی سوسه کی مطلق
 او بود در جلوه ایق تعارفله کدا حجاب
 اینجون لیلہ اسرا علی دن اولدی حق مجلا
 اود مجتوب ایدکی ایبا صفتیم عینله برضا
 ایرنجیم شمشیر اول ایدر مجتوبی مرات
 بو کوندره دیند اسواند و حدتده نام ایا
 سنا اسمله بن بکا مق من سکا حق من
 سنا اسمله قائم قیامتد بودم جامع
 بوقا بتل قیامتد رجحوری علامتد
 بطرفی شری ایمانک ظهوری خیر بدانک
 قیامتد و قسم ای جباری معدن بنا حیوان
 حفر ترکیبه نسبتد قوا فراده و صلبد
 نه تاد ورة عالم ظهور قامت آدم
 محمد حمد له دمده احد اولده محمد
 بنی لیلہ اوللا اسرار محمد ایلدا ظهار
 اگر اسرتک شیطانک ترنده هیک کسنا
 حقیقت مجله انجان جنادور رای جان
 جبا بعد دور فطاک طبا بعد دور املاک
 که آدم صورتی حقاً فقط سنا امر اعلا
 او بود در جلوه ایق تعارفله کدا حجاب
 اود مجتوب ایدکی ایبا صفتیم عینله برضا
 ایدر مجتوب وجود انبیا بعد ایدر احد
 سنا اسم معنا بوسره مختصر انتاج
 که حق بن دین بو تن بو نور سو ایدر اذفاع
 نشرله دور اولور دام که حشر عریب اشباح
 شیا لینه ملامتد تام ایدکی ایشی و ستاد
 عنصری میزانک طبا مع جمع ایدر نشاد
 ایکنجی قانسان او جنجی جامع اطوار
 نتیجه سر و حد تکلفله اولور عمتان
 بو قدر کمالی قائم اود تجدید او انفا
 قواد مدیه برد صورتله نقش ایدر تقا
 الخا و ایدر انکار بوتری فهم ایدر فقنا
 دنله خلقنه قرأ مطا هرده اودر قیفا
 جبا بعد در رابد طبا مع سفیدر اخلا
 طبا بعد اولو ادراک طبا اولان حقنا

عناصر بلکه لویند آنکه کون اولور باداع	طبايع نفس کلیدر طبايع روح کونید
طبايع فرعید مولود کمالینه ایدر ایلاراع	عناصرله اولود طبايعه دینا معبود
نبا بری بری حیوان فرس خرمافق اخلاف	مولود اوج قسری جابری معد افق مرجان
خلو اولن بودور آنند مکر کامل ایده اشفاق	حیاتجه حیوان کلور انسان ییل آنند
بوله ارشایچون حضرت یوسرچون دروز افلاک	ایره جوادمه دوری نبوتله اولر سیری
ولایتله اوله محرم حقیقتله بوله اجالار	نبوت ختم اولنجده اولاحیدر اکا محمد
کلور دور یله شیخ اکر ایدر دوری من تمام	ولایتی حیدر قوی سلمان ایله قیر
حضرت بقعد بولون منکین کلور اوقنا شیخ اوغلا	کلور تله صفی الدین حاجی پیرام سکین
اکا پیر وفنا در که شیخ جنت محمد او	بودور کترجا ویدر کیر محمود هدایه
ایدن جدیدله احسان یوسر دایلد اکاه	ولایت طویجا بو کترک اولدی در بانی
وصفد شانی غایب اکا باندرمه در اول	بوسر بیرمله ساید مقامی اسکدار یدر
بوسر یله کلور قاسم ایدر مخی جمله مو تاجی	الف لایمه در هاشم اودر سرزه ابوالقاسم
ایدن ارشایچون دوری اولور یوسر استخاری	بوسر راد حاک طوری لیا سوله اولور
بوسر کتلویده آره ورا تله بوسر ساری	یر شمله بوسر آره دو شش جان اولور چاره
بوسر کترجا اولدی لراید نلر پیره اواری	بوسر طالب ولدی لرای بوسر وقف اولدی لرای

بو اشعار هر اما اولدی سی و ذاته نما اولدی
 قولله ذمما اولدی بودور پیرانک اطواری

قصیده

9

تصيده في ختم مراتب الاولياء
والارشاد بترتيب حروف المهندى

ا ب ج د

نور خدا بولما قلوبك ويرجلا	دكله ترتيب وزم طالب حق يسك دلا
رهبر كرك اولما اولاجانندك احباب	طالب يسك حفرته ايله تحصيل ادب
وارك كيدنه الكدك صبح كلميه ساكوج	جانك فدالمكه شهر دلگ ايله كوج
ذاتكه مرات اولن سربيله ايند امداد	سنى ساكبلدىر طبعكله كتسه معناد
مرشد بوزند ايند ايتسه تجلى الله	كور دين كند انده سره اولنجه اكاه
مرشد سيز ادم اولن ايلسه بيك وجوه	بودر سكا حق وزم نيجه پندمه بو
بولين ادم دن نخته حق بوله من	دروا ملين آدمى مرشده بول بوله من
اولدى ايليس منكر بولدى قطعاهلار	فرم ايند ادم دن مقله بولدى فالار
تليك اچو عالمى احكامنه چلكه خط	خليفه در آدمى وصفندا اولن غلط
ختم مراتب اچو اخذه كلدى ولى	اچون اده مى عالمده اولدى نبى
بوسره محمد اولن اولسه كشى كرمك	ختم مراتب اچو دوين ايند نر فلك
نسل باك حيدرك هو دفعى عرق يتول	منظر اولود بوسره باطن آل رسول
ملك حقيقت تو بولنره اولدى حرم	ساقى كوز بولر هادى جمله احص
سبع فيض الله خازن كنج نهان	وارث سربى فاع باب جنان

مذهب عقدر بولار انلره اولر قیاس
 جمله فنون مجاز قوه خلا سماع
 ختم سربوت اولدک ایسه بیخلاف
 بوسوز می فرماید اوله عوام کرفاص
 بویولده اهل تحقیق ایلدی راتفاق
 البته سرح اولور یوهر تیلی ره ظاهر
 اقل چریدر سرح چن اوله فاشی
 خوف خشیتله کیده عقلی ادلیک اولر
 روح ایله اوله قودا خلق قیجه وارن
 باطن اولور حسن قودا اسفله اندیشه
 اسفل سافلده تاهاک اوله اکا بنید
 اسفل سافل تمام اولسی حسلیده فیض
 حسن تمام اولنجه جمله قودا اوله فظ
 اسفل ایدر نما جمله قودا اولسه مانع
 اصل صافی کورر ذوقنی انلس تمام
 دیاتمه ایرجه سلسله بند اولور
 موقنی ستر هم برجه پنجاه اولوف
 شفاعتک نظر می وارن هم وی

علم اوصو تاویل بونلره اولمشر لباس
 بونلره انجی دلیل حقد اولر استماع
 آینه و ناستر ایله اولدی صاف
 علم خفا ایله اولر جهلنده اولد کفار
 اقراره ایرینلر اهل شفاق و نفاق
 لبس حیوانی کیوی خلقله اوله سائر
 کربایله قور کبی تر دشی برطه قردانی
 قیرتنی شقی اولوب کورینه اقیع صفا
 سیرتی صورت اولن طور رنده اولر تاکت
 روز بخورده ایدر ماشله باشنی مطح
 خازن اسفل ویره سفلی دم قیج لریذ
 باطن اولر حس قودا ظاهر اولر بعضی بعضی
 عقل معاشده تمام شهوتله بوله حفظ
 محلی حار بند اولور صورت بصر هم قولانغ
 استر که جان ویره زبانی ویر زمان
 سلسله هفتاد اولور دور احقاد زمان
 الف هفتاد بر حقب شکلله اولور عیان
 دینله فیض ایلیوی بوله قوت داده جان

محمد علیا

۱۰

مرشدی اولویانک سا کوثر هوان	مجت ال عبا اولوب اچسه کوثری
کوثری عرفا ایچین اولد جنای جنای	جا مجت ایله حوض ال عبادن
کوثری صونینجه وارث شاه مردان	جناد اهل اولوق ممکن دکل کسه یه
وارث اولابوسر قنبر اولوریا سلم	خاند کوثر علی ساقی حسنله حسین
قطره ناچیز اوله علمله بحر عمان	اقوی ایش مرشده ساقی کوثر اوله
قلب مجلاده تا عکس ایدیه برتوله ان	بن ۹ حاله متنده طوغوب شمس و لآ
نطقی ایله جا بوله ها شما کون مک	قولی فعلی دالما حکمه تطبیق اوله
بر ذق محشره بیل حالک اوله یما	برکوت اولور منکر بو اشلی کوردین